

## ТРАВМАТИЧНИЙ ДОСВІД ТА ЙОГО ПОДОЛАННЯ: РЕПОРТАЖ ВІТОЛЬДА ШАБЛОВСЬКОГО «OPOWIEŚCI Z WOŁYNIA»

### TRAUMATIC EXPERIENCE AND OVERCOMING IT: A REPORTAGE “OPOWIEŚCI Z WOŁYNIA” BY VITOLD SHABLOWSKY

Шумська І.Б.,

*orcid.org/0009-0001-7568-6452**аспірантка кафедри полоністики і перекладу**Волинського національного університету імені Лесі Українки*

У статті проаналізовано особливості художнього відображення травми в репортажі В. Шабловського «Opowieści z Wołynia». Основну увагу приділено дослідженню того, як історичні події впливають на індивідуальний та колективний досвід персонажів твору.

Матеріал аналізу – історії кількох представлених у репортажі родин, які пережили події «Волинської трагедії»: Бойміструків, Гермашевських, Красовських та Попек. Автор зосереджується насамперед на художньому осмисленні дистресивного досвіду, набутого персонажами в дитинстві, та його впливу на їхнє доросле життя. Виокремлено кілька типів травм, з якими герої репортажу живуть до старості: травма ідентичності, травматичний досвід виживання, травма покинутості та травма поколінь.

Визначено, що репортаж демонструє різні способи переживання персонажами травматичного досвіду: прийняття ідентичності, сублімація, символічне прощення, вшанування пам'яті. Увагу приділено також формальним елементам тексту, які відіграють важливу роль у художньому відображенні емоційних реакцій персонажів.

Оскільки репортаж В. Шабловського створений на основі спогадів реальних очевидців, зазначено, що аналіз такого тексту може бути корисним для досліджень в інших гуманітарних дисциплінах, зокрема в історичному контексті, оскільки голоси персонажів опосередковано окреслюють конкретні історичні події. Попри те, що книжка складається з багатьох індивідуальних історій, поліфонічний характер репортажу дає змогу говорити про колективний досвід травми.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю детального вивчення концепту травми, особливо в умовах війни, коли суспільство вкотре стикається з різними формами дистресивного досвіду. Крім того, українсько-польський діалог в контексті «Волинської трагедії» залишається відкритим та потребує подальшого осмислення.

Художній репортаж В. Шабловського вперше став об'єктом літературознавчого аналізу в контексті дослідження концепту травми.

**Ключові слова:** травма, репортаж, дистресивний досвід, індивідуальна пам'ять, колективна пам'ять, спогади.

The article analyses the features of the artistic reflection of trauma in V. Shablovsky's reportage «Opowieści z Wołynia». The main attention is paid to the study of how historical events affect the individual and collective experience of the characters in the work.

The material of the analysis is the stories of several families represented in the reportage who survived the events of the Volyn Tragedy: Boimistruk, Hermanashevski, the Krasovski, and Popok. The author focuses primarily on the artistic comprehension of the distressing experience gained by the characters in childhood and its impact on their adult lives. Several types of traumas are identified that the characters of the reportage live with until old age: identity trauma, traumatic survival experience, abandonment trauma, and generational trauma.

It is determined that the reportage demonstrates different ways of experiencing traumatic experiences by the characters: acceptance of identity, sublimation, symbolic forgiveness, and commemoration. Attention is also paid to the formal elements of the text, which play an important role in the artistic depiction of the characters' emotional reactions.

Since V. Shablovsky's reportage is based on the memoirs of real eyewitnesses, it is noted that the analysis of such a text can be useful for research in other humanitarian disciplines, particularly in the historical context, since the voices of the characters indirectly outline specific historical events. Despite the fact that the book consists of many individual stories, the polyphonic nature of the reportage allows us to talk about the collective experience of trauma.

The relevance of the study is due to the need for a detailed study of the concept of trauma, especially in times of war, when society is once again faced with various forms of distressing experience. In addition, the Ukrainian-Polish dialogue in the context of the Volyn tragedy remains open and requires further reflection.

This reportage by V. Shablovsky became the object of literary analysis in the context of the study of the concept of trauma for the first time.

**Key words:** trauma, reportage, distressing experience, individual memory, collective memory, memories.

**Постановка проблеми.** У сучасному світі людство піддається впливу різних травматичних досвідів (війни, біженство, насильство, катастрофи), які відіграють чималу роль у формуванні особистості людини, а отже, соціуму в цілому. Травматичний досвід – це проблема

не лише нинішнього покоління, а радше замкнений цикл, адже, як зазначає В. Додонова, «важко на глобусі знайти суспільство, яке є абсолютно нетравмованим, чи то безпосередньо чи опосередковано, але всі соціуми зазнавали травматичного впливу» [3, с. 49].

Вплив травматичного досвіду на людство часто знаходить свій відбиток у художньо-документальній літературі. Література – це своєрідне дзеркало реальності, оскільки художній текст відображає те, що ми бачимо, а документальна складова уможливорює фіксацію реальних історичних подій та їхнє подальше осмислення. Саме тому вивчення художньо-документальної літератури у контексті травми є важливим.

#### **Аналіз останніх досліджень і публікацій.**

Безумовно, вивчення травми бере свої витoki в сфері медицини, проте з роками набуває особливих конотацій в різних галузях, зокрема соціології, історії, антропології, мовознавстві, літературознавстві тощо. В українському літературознавстві питання відображення теми травми цікавило таких авторів, як Т. Гребенюк, В. Василенко, В. Додонова, Т. Гундорова, Г. Матусяк, О. Пухонська, А. Черниш та ін. Проте в основному матеріалом для цих досліджень поставали художні тексти, а не художньо-документальні, до яких належить і художній репортаж.

Оскільки для дослідження теорії травми в сучасній науці характерна міждисциплінарність, ми не можемо не враховувати дослідження із психології. У вступі до книжки розмов з провідними спеціалістами з теорії та лікування катастрофічних досвідів «Почути травму» авторка передмови К. Карут зазначає, що психічний досвід травми з часом трансформується в «метод встановлення зв'язку з подіями, на які більшість людей неспроможні поглянути чи навіть дізнатися про них» [4, с. 10].

Будь-який дистресивний досвід стимулює людину до його осмислення, особливо якщо йдеться про жертв, які вижили після активної загрози смерті. Д. Лауб каже: «Є нагальна необхідність розібратися з власним досвідом, надати йому форму, реалізувати його, наче у процесі народження чогось нового. А в тих, хто вижили, точно є потреба це робити» [4, с. 61]. Такий процес часто переходить в художню площину, оскільки висловлення травми через історію створює простір для рефлексії не лише автора тексту, а й його читача, а отже, захоплює значно більшу аудиторію, ніж, до прикладу, індивідуальний сеанс у психотерапевта. Це допомагає формувати наративи, через які ми можемо переосмислювати минуле і впливати на сучасне та майбутнє покоління замість того, щоб підтримувати у собі відчай через втрати та випробування.

Р. Пападопулос вважає недооціненим те, що «слово “травма” використовують стосовно не тільки особистих переживань або психологічних

станів, але й групових і колективних реакцій на несприятливі події, а також ширших соціальних, культурних і політичних явищ» [7, с. 297]. Проте, як зауважує В. Додонова: «колективна травма завжди переживається індивідуально» [3, с. 49].

Художній репортаж В. Шабловського «*Opowieści z Wołynia*» (2023) описує реалії Волинської трагедії 1943 року – складної сторінки в історії України та Польщі часу Другої світової війни. «*Opowieści z Wołynia*» [11] – доповнене новими фрагментами видання однієї з попередніх книжок автора – «*Sprawiedliwi zdrajcy. Sąsiedzi z Wołynia*», яка вийшла 2016 року в Польщі (в українському перекладі А. Бондаря із назвою «Кулемети й вишні. Історії про добрих людей з Волині» була опублікована 2017 року [8]). О. Нахлік, аналізуючи українську рецепцію польської літератури другої половини ХХ – початку ХХІ століття, звертає увагу на унікальність цієї книги, оскільки вона дає відповідь на запитання, «що сталося з тими українцями, які ризикували своїм життям у середині 1940-х рр., щоб врятувати своїх сусідів-поляків» [6, с. 89]. Саме це питання цікавило В. Шабловського, тому протягом трьох років він їздив до України, щоб знайти очевидців Волинської трагедії чи їхніх нащадків і в такий спосіб зібрати матеріал для майбутньої репортажу.

Автор книжки передає художньо-документальне осмислення подій 1943 року, де індивідуальні історії жителів Волині тісно пов'язані між собою спільністю травми, яка є лейтмотивом усієї книги і простежується в спогадах персонажів про досвід війни, втрати та усвідомлення ідентичності. Враховуючи таку спільність, ці репортажі створюють картину колективного травматичного досвіду українців та поляків.

Репортаж В. Шабловського частково ставав об'єктом дослідження в українському літературознавстві. Окрім уже згаданої О. Нахлік, яка у своєму дослідженні актуалізувала тему прикордоння як території діалогу чи конфлікту в українській рецепції польської літератури і під цим кутом зору розглянула творчість В. Шабловського [6], до аналізу різних аспектів проблеми пам'яті долучилися також О. Шеремет [9] та Л. Лавринович [5]. Пропонована розвідка опирається на ці публікації та розширює, поглиблює наш виклад [див.: Шумська І. Відображення...] [10], де тезисно були означені основні аспекти проблеми зображення травми в репортажі Шабловського 2016 року. Метою дослідження є докладний аналіз особливостей відображення травми в художньому репортажі Вітольда Шабловського «*Opowieści z Wołynia*».

**Виклад основного матеріалу.** Д. Лауб зазначає: «Оскільки пам'ять є внутрішньою і вона розколота на фрагменти, під час сильних переживань ці фрагменти вимагають необхідних умов, щоб зібратися воедино» [4, с. 62]. Варто зауважити, що й власне історії персонажів подані в книжці фрагментарно, переплітаючись одна з одною, певною мірою нагадуючи своєрідний потік спогадів, які витворюють узагальнений образ травми. Р. Ліфтон стверджує: «Виживання передбачає, що також і смерть мала місце, а той, хто вижив, таким чином стикався зі смертю, і зіткнення зі смертю є ключовим для його чи її психологічного досвіду» [4, с. 17]. Власне, всі проаналізовані епізоди більшою чи меншою мірою демонструють читачу зіткнення персонажів зі смертю.

В. Шабловський згадує багато епізодичних приватних історій героїв тексту, проте деякі з них більш деталізовані та розширені. Одним із таких персонажів є Ганна Боймістрок з селища Кашівка на Волині. Вона була полькою від народження, проте ще немовлям втратила батьків через події 1943 року, відтак її вдовчила українська сім'я.

Примітно, що історія, яку переповідає героїня, розпочинається словами: «*Od dziecka widziałam, że coś jest ze mną nie tak*» [11, с. 64]. Цей миттєвий акцент на інакшості одразу натякає читачу на складності сприйняття героїнею власної ідентичності. Інші діти з дитинства таврували її «знайдою», через що в її голові не могло не виникнути питання «хто я насправді є?». Часткову правду жінка дізналася в дитинстві від своєї тітки, яка розповіла їй, що Ганя не є біологічною дитиною Боймістроків. З дитячою наївністю вона щиро зізнається своїй матері, що знає, що вона не «їхня», і просить розповісти її історію. Для її ж мами, вочевидь, ці спогади були травматичними, адже її реакцією був плач, заперечення та втеча: «*A mama płacze. Powtarza: Nasza jesteś, córeczko. I ucieka. Chowa się przed mną. Drzwi zamyka*» [11, с. 68]. Ж. Лапланш зауважував: «Травматичною є не перша дія, а лише внутрішнє реанімування цього спогаду власне перетворює його на травматичний» [4, с. 38]. Причиною такої реакції, ймовірно, була глибока прив'язаність до дитини, яку вона звикла вважати «своєю», проте умови за яких сім'я взяла до себе дитину, були також специфічними. Дівчинку знайшли в місці, де розстріляли людей, сама ж вона дивом вижила: «*Obok mnie leżały same trupy*» [11, с. 70]. Очевидно, цей досвід став травматичним і для її названих батьків, адже їм обом, а особливо матері, було нелегко повертатися думками до тих трагічних подій, а надто зважаючи на причетність українців до тієї історії.

Сама ж Ганя, попри усвідомлення своєї інакшості, все ж ідентифікує себе дочкою українців: «*Jestem Hania. Hanna Fedorowna, z domu Bojmistrak. Tak tam w dokumentach i tak czuje, choć w rzeczywistości jestem kimś zupełnie innym*» [11, с. 66]. І навіть після смерті вона хоче бути похованою поряд зі своєю названою матір'ю: «*Będziemy razem leżeć aż do Sądu Ostatecznego, choć to nie ona mnie nosiła pod sercem, choć nie ona urodziła. Ale tak będzie. Ja też chcę, żeby tak było*» [11, с. 66]. Проте пані Ганна не приховує, що їй було би дуже цікаво віднайти свою біологічну родину. Їй добре жилося в Кашівці, але все ж хотілося вірити, що хтось її шукає, що вона комусь потрібна. Такі відчуття виникають в багатьох дітей у схожих ситуаціях, адже в дитинстві мама й тато – найрідніші люди: «*Kiedyś marzyłam, że ktoś przyjedzie*» [11, с. 77].

Цікавою є емоційна реакція автора-оповідача на історію героїні. Усвідомлюючи, що давати таких обіцянок не можна й не треба, все ж він зобов'язується їй допомогти: «*Panie Haniu, jutro wracam do Polski. Znajdę pani rodzinę*» [11, с. 79]. В. Шабловський дійсно знаходить людей, які можуть бути її родичами – це була родина Гердзиків. Мечислава Гердзик, як тільки почула історію про маленьку дівчинку, яку врятували в селищі Гай, не могла спати. Вона була переконана, що це її рідна сестра, хоч ніяких доказів не було. «*Po prostu wiem*» [11, с. 282], – казала вона. Бажання повірити в цю історію опосередковано свідчить про те, що втрачена родина і для цієї жінки – травматичний досвід, від якого героїня прагне позбутися.

Мечислава і Станіслав Гердзика виявилися не родичами Гані, тест ДНК чітко це показав, але вони зберегли зв'язок і зріднилися: «*Ale dzwonia do siebie regularnie, a synowie Mieczysławy nie mówią o Hani inaczej niż „ciocia”*» [11, с. 294]. Ганна Боймістрок знову через багато років знайшла названу родину, таким чином поєднавши в собі дві ідентичності полячки та українки, що, у свою чергу, стало механізмом проживання її травми.

Наступною вартісною історією в контексті травми, на нашу думку, є історія родини Гермашевських. «Слово «травма» також можна розглядати як образ, який пробуджує безліч емоцій, як явище з різноманітними супутніми факторами та наслідками» [7, с. 303]. Автор через окремі деталі та символічні епізоди розкриває травматичний досвід, які пережили персонажі, і зображує, як він впливає на їх психіку. Варто зауважити, що В. Шабловський для відтворення деяких епізодів у художньому репортажі вико-

ристовував книжку одного із членів родини – Мирослава Гермашевського, колишнього польського космонавта, який написав книжку «Тягар невагомості. Історія пілота-космонавта», де частково зобразив події на Волині в 1943 році, які спровокували його особистий травматичний досвід.

У першому епізоді-знайомстві з одним із членів родини Гермашевських спостерігаємо за ретроспективною сценою повернення у спогадах в той день, коли стріляли в матір Мирослава Гермашевського. Цікаво, що спогад мимовільно виринає в його свідомості в момент відльоту героя в космос, коли він одягнув скафандр і почув, як за ним закривають люк ракети. Ізольоване середовище стало тригером його ретравматизації. Попри те, що Мирослав на той час був ще немовлям, він розповідає про цей день так, наче пам'ятає його до дрібниць.

В. Шабловський майстерно ілюструє психологічний стан персонажів, які живуть в перманентному очікуванні смерті. Автор намагається зобразити весь спектр емоцій на різних рівнях. Наприклад, у тексті часто можна помітити описи зовнішності, які відображають внутрішні переживання героїв: «*Przyszł już po zapadnięciu zmroku. Był skulony, jakby pszeaszony. Zamknęli się z moim ojcem na kilka minut w izbie. To była krótka rozmowa. Tata wyszedł z niej blady*» [11, с. 108]. Це важливий епізод, оскільки саме від цього візиту близького товариша (українця) родина Гермашевських остаточно втрачає спокій.

Особливо виразно В. Шабловський передає відчуття страху та безсилля у сценах, де родина передчуває найгірше: «*Śpią w ubraniach. W nocy czekają na najgorsze. Każdy poranek jest jak zbawienie*» [11, с. 109]. А коли з села починають поступово зникати українці, переїжджаючи до інших населених пунктів, персонажі відчують неминучу загрозу. Це підсилює ідею колективної тривоги, яка стає частиною їхнього повсякденного життя.

Варто звернути увагу, що в напружених сценах В. Шабловський робить речення короткими та рваними, що загострює атмосферу неспокою. У бойових сценах автор додає ще більшої інтенсивності та фрагментарності, зокрема використовуючи еліпсис – короткі, уривчасті речення, які надають тексту динамічності, створюють ефект напруженості та драматичної атмосфери: «*Karabin. Granat. Szybki bieg. Znów granat*» [11, с. 115]. Формальні елементи відіграють важливу роль, оскільки стають засобом зображення емоційного стану людей.

Вплив травматичного досвіду помітний не лише у ретроспективних епізодах, а ще в сценах спогадів члени родини про пережиті події. Травма

в репортажі зображена насамперед через емоційні реакції персонажів. Наприклад, згадуючи про матір, Мирослав Гермашевський у своїх спогадах зазначає, що вона не була в стані діяти раціонально: спочатку їй влучили кулею у скроню, а потім вона дуже довго тікала, і лише після того, як минув стан афекту, усвідомила, що її дитини немає поруч. Ще екстремальнішою зображеною реакцією був стан близький до божевілля: «*Znajdują przerażoną do oblędu stryjeczną ciotkę Adelę Hermaszewską, która tuli do siebie trójkę zamordowanych ne jej oczach dzieci*» [11, с. 119].

Окрім емоційних реакцій, травма також інтерпретована в репортажі через спогади. Як вже було зауважено, Мирослав Гермашевський згадує про свою дитячу травму в один із найважливіших моментів свого життя – під час польоту в космос. В цьому контексті важливими також є спогади його сестри Сабіни Чапіги. Вже будучи в похилому віці, жінка детально згадує своє дитяче бажання під час подій Волинської трагедії: «*Ale najważniejsze marzenie miałam tylko raz, wtedy, jak biegłyśmy razem z Anią do Zurna. Marzyłam, żeby umrzeć od kuli, a nie od siekiery*» [11, с. 117]. Р. Пападопулос зазначає: «Травма – це відбиток, що залишився після того, як негаразди «втерлися» в людину, а оскільки травма існує довше, ніж тривають самі негаразди – подібно до шраму від рани, – вона теж живе своїм життям: служить знаком, який передає різні повідомлення, наприклад, застерігає інших уважно ставитися до постраждалого, нагадує про наслідки негараздів ...» [7, с. 309]. Детальні та чіткі спогади Мирослава та Сабіни доводять, що травма закарбовується в людській психіці на тривалий час, залишаючи невідворотні наслідки. Проте той факт, що Мирослав Гермашевський написав книжку, куди долучив спогади із Волині, свідчить про присутність в репортажі ще одного механізму проживання травми – сублімації.

Травматичний досвід покинутості зображений в обрамленій історії «*Tydzień z życia mężczyzny*», де описана зустріч давно загублених один для одного батька та сина. Ярема Красовський все життя думав, що батько загинув, але раптовий дзвінок сповістив, що його батько насправді живий і чекає на нього. Ярема приїжджає до Польщі, щоб познайомитися з ним. Їхня родинна історія розказана через численні ретроспекції, де Ярема та Єжи (його батько) діляться подіями зі свого життя. Великою мірою Ярема говорить про своє дитинство в Іваничах, часто акцентуючи увагу на відчуженості від матері. Матір певний час чекала, що чоловік повернеться додому, однак час ішов, а до неї залицявся один хлопець із села,

бабуся все радила їй виходити за нього заміж, бо чоловіків після війни залишилося мало.

Проте в новій родині для Яреми немає місця, він залишається жити з бабусяю: «*Jak wyszła za mąż, ja zostałem u babci. Miałem już sześć albo siedem lat i nie rozumiałem dlaczego tam mieszkać z babcią. Dlaczego nie przy mamie?*» [11, с. 139]. Бабуся пообіцяла йому, що коли він виросте, то все зрозуміє. І він зрозумів. Як вже було згадано, саме реанімування спогаду перетворює його на травматичний досвід, і пізніше усвідомлення Яреми причин маминої відчуженості лише посилює його травму розриву із батьками. Маминим чоловіком став той, хто тієї фатальної ночі шукав його та його батька, щоб вбити. Матір, імовірно, погодилася на це заміжжя, щоб захистити сина та себе. Проте Ярема не сприймав мамині вчинки як турботу. Зрештою, він був ще дитиною і просто трактував це як холод у спілкуванні з нею: «*Rzadko do nich chodziłem. A jak już szedłem, to u rodzonej matki się czułem jak w gościach*» [11, с. 141]. Хлопчик відчував себе чужим та покинутим. Залишившись без батька, він втратив і матір.

Примітним епізодом є той, де Ярема сердиться на батька через те, що той згадує його дідуся з негативними емоціями. Єжи втікав з Іваничів, адже боявся, що його вб'ють за партизанську діяльність. Дідуся Яреми заарештували за те, що він був тестем поляка, Єжи міг його врятувати, але не захотів, переконавши дружину, яка знайшла його на залізничній станції, що це лише провокація, тож поїхав звідти назавжди. Оскільки Ярема, на відміну від Єжи, знав правду, його експресивна реакція є цілком закономірною: «*Tato, nie wiesz, co mówisz! Dziadek nie wrócił z tej niewoli. Trzy dni go męczyli*» [11, с. 149].

На додачу, Ярему гризло те, що батько стільки років не намагався шукати його, знаючи всю необхідну інформацію про нього. Ярема не сказав батькові цих слів, проте зрозумів, що час втрачений і вже нічого не повернути: «*Cieszę się że cię poznałem. Ale zbudować to my już nic nie zbudujemy*» [11, с. 151]. Т. Гребенюк зазначає: «Типовими персонажами у творах про травму є ті, хто попри загальну комунікативну активність і адекватність уникає розмови про пережиту травму, замовчує цей досвід» [2, с. 108]. Очевидно, що зустріч Яреми з його батьком ретравматизувала його, проте реакцією на це чоловік обрав мовчання.

Однак Єжи після їхньої зустрічі наполегливо телефонував синові, намагався тримати зв'язок. З одного боку, Ярема мав образ на батька, оскільки фактично через нього він багато років відчував себе самотнім (Єжи втік, дідуся закатували, матір вийшла заміж за іншого і стала прак-

тично чужою для Яреми). До того ж, Єжи багато років навіть не намагався шукати сина, а потім в нього з'явилася нова сім'я, про що Ярема дізнався не від батька, а з подарованої ним на прощання книжки. В самій книжці взагалі не було згадано про його попередню сім'ю, лиш про матір він зрідка згадує називаючи її «*Moja uczennica Olga*» [11, с. 154], що додає певного ступеня відчуження від батька ще більше, адже він бачить, що той відмовився від його матері. Проте з іншого боку те, що Ярема погоджувався підтримувати зв'язок з батьком після тієї зустрічі, і те, що після смерті батька він постійно ставив за нього свічку в церкві, може свідчити про символічне прощення та прийняття з боку сина.

У контексті розуміння травми вважаємо важливим звернути також увагу на родинну історію Леона Попека. Сам Леон не був свідком трагічних подій, проте на його прикладі бачимо успадкований біль від втрати та відчуття несправедливості. Власне тут йдеться про травму, передану через покоління, яку Леон намагається осмислити через пошуки правди, вшанування загиблих та перепоховання поляків. В. Василенко звертає увагу, що «травма означає не лише болісну дію, а й своєрідну трансмісію – передачу пам'яті про трагедію через покоління, в інші місця й часи» [1, с. 44].

Як вже було згадано, Леон Попек не був учасником тих подій, він відтворює цю родинну історію через перекази очевидців, а отже, за допомогою тієї інформації, яку він вирішує розповісти, ми можемо зрозуміти больові точки Леона в цій історії. Свідки розповіли йому, що його дідуся, Миколая Попека, заколов вилами сусід, а його дідусь перед смертю лише зміг викрикнути: «*Stepan, za co?*» [11, с. 161]. Те, що герой акцентує на цьому увагу, лише підтверджує, як йому болить за смерть тих людей: його дідусь був доброю людиною, яку не було за що вбивати. До того ж, онук продовжує насичувати розповідь емоціями, зауважуючи, що смерть його дідуся була не просто болючою (як фізично, так психологічно), а й довгою: «*Mikołaj Popek kona przez cały dzień*» [11, с. 161].

Проте родинна історія Леона містить не лише смерть та зраду, а й порятунок та вдячність. Дружина Миколая Попека, Францішка, змогла врятуватися. Спочатку її захистив лютий пес, який оберігав її біля дерева, а потім її порятував українець Іван Потоцький. Ризикуючи життям, кілька днів він переховує її на горищі. Згодом він порятував її і вдруге, коли прогнав чоловіків, які хотіли вбити жінку. Максимально логічною реакцією на ці події була втеча, оскільки він розумів, що довго стримувати їх не зможе: «*Pani Popkowa –*

*mówi wtedy Ukrainiec Potocki. – Uciekajmy. Tych chłopaków ja znam i oni się mnie boją. Ale zaraz przyjdą tacy, których nie znam. Zabiją i was, i mnie, i moją rodzinę»* [11, с. 163].

Бажання Леона Попека вшанувати своїх померлих родичів бере свої витoki ще з дитинства. Він добре пам'ятає, як на День Усіх Святих вони не мали жодної могили, щоб провідати: «*Wszyscy bliscy zmarli leżeli po tamtej stronie Bugu. Radzieckiej. A tam nie wolno było jeździć*» [11, с. 168]. А ще змалку його мучило питання: «*...dlaczego wymordowano naszych bliskich?*» [11, с. 168]. Ймовірно, це і стало причиною його вступу на історичний факультет для того, щоб досліджувати це питання – осмислити та дати відповідь. Окрім цього, Леон Попек присвятив своє життя вшануванню своїх предків, він часто їздив на Волинь, зокрема брав участь в пошукових та ексгумаційних роботах.

**Висновки.** Таким чином, один із найважливіших мотивів репортажу В. Шабловського – мотив травматичного досвіду. На прикладах історій різних родин та окремих осіб автор актуалізує феномен травми засобами художньо-документального письма, демонструючи, як болючі моменти минулого трансформуються в травматичні спогади та реакції.

Історії героїв, чії спогади відображені в репортажі, фактично є дитячими, а отже, насамперед, ідеться про дитячі травми, які вплинули на доросле життя. Репортаж В. Шабловського ілюструє принаймні такі з них, як травма іден-

тичності, травматичний досвід виживання, травма покинутості та травма поколінь. Важливою інтенцією польського автора є його намагання знайти точки порозуміння між сторонами минулого конфлікту, тож він акцентує також на тому, в який спосіб герої його репортажу знаходять спосіб проживання своїх травм. Визначаємо, що у творі зображені такі способи, зокрема поєднання двох національних ідентичностей, сублімація, символічне прощення, вшанування предків.

Важливою складовою стилю В. Шабловського є здатність, відтворюючи травматичний досвід, передавати спогади героїв експресивно, використовувати широкий діапазон художніх засобів, детально змальовувати зовнішній вигляд персонажів, зображати емоційні реакції очевидців чи їхніх нащадків тощо. Це дозволяє читачеві глибоко відчувати та пережити ці емоції разом із героями,

Поліфонічний характер книжки дозволяє аналізувати текст крізь призму колективної пам'яті, а отже й колективної травми, що, в свою чергу, уможливує дослідження того, як дистресивний досвід впливає на спільноти (до прикладу, механізми виживання, пошуки та усталення ідентичності, стратегії примирення та способи прийняття). Зображена у художньо-документальній формі травма стає інструментом для осмислення подій як таких, а отже художній репортаж В. Шабловського є важливим в контексті розуміння та відображення історичної правди чи її інтерпретацій через особисті переживання приватних осіб.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Василенко В. Оприявнюючи незриме, проговорюючи невимовне: категорія травми в об'єктиві сучасних досліджень. *Слово і Час*. 2017. № 11. С. 43–55.
2. Гребенюк Т. Мовчання й говоріння як форми репрезентації історичної травми в українській прозі доби незалежності. *Синопис: текст, контекст, медіа*. 2022. 28 (3). С. 104–112.
3. Додонова В. Історична травма: спроба дефініції. *Культурологічний вісник Нижньої Наддніпряниці*. 2019. Випуск 39 (1). С. 45–50.
4. Карут К. Почути травму. Розмови з провідними спеціалістами з теорії та лікування катастрофічних досвідів. URL: <https://play.google.com/books/reader?id=yHlzEAAAQBAJ&pg=GBS.PP1&hl=uk> (дата звернення: 01.03.2025).
5. Лавринович Л. «Кулемети й вишні» Вітольда Шабловського: репортаж як пам'ять і пошук. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2022. Вип. 3 (98). С. 46–56.
6. Нахлік О. Прикордоння як територія порозуміння/діалогу чи ворожості/конфлікту в українській рецепції польської літератури другої пол. XX – поч. XXI ст. *Romanoslavica*. 2019. № 55 (2). Р. 82–94.
7. Пападопулос Р. У чужому домі. Травма вимушеного переміщення: шлях до розуміння і одужання; пер. з англ. Інна Бодак і Наталія Яцюк. 2-ге вид. Київ: Лабораторія, 2024. 416 с.
8. Шабловський В. Кулемети й вишні. Історії про добрих людей з Волині / пер. з пол. Андрія Бондаря. Львів: Видавництво Старого Лева, 2017. 352 с.
9. Шеремет О. Проблематика пам'яті в сучасному польському репортажі (на прикладі «Кулеметів і вишень» Вітольда Шабловського). *Синопис: текст, контекст, медіа*. 2017. № 3 (19). С. 28–38.
10. Шумська І. Відображення травми в художньому репортажі Вітольда Шабловського «Sprawedliwy zdrajcy». *Стан і перспективи методики вивчення польської мови у закладах середньої та вищої освіти*: зб. тез доповідей; Київ – Луцьк – Варшава, 14–18 жовт. 2024 р. Луцьк: Вежа-Друк, 2024. С. 213–216.
11. Szablowski W. Opowieści z Wołynia. Nowe, zmienione wydanie książki Sprawedliwy zdrajcy. Warszawa: Manufaktura książek, 2023. 312 str.